

Divan Şiiri ve İstanbul'un İmar Tarihi

Dursun Ali Tökel

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Edebi eserlerin tarihi dönem, kişi, varlık ve eserler için bir vesika değeri taşıyıp taşımadığı, eğer bir vesika değeri varsa bunların ne kadar güvenilir olacağı tartışma konusudur. Edebiyat, sonunda hayatın içinde yaşayan ve o hayatı tecrübe ile eserlerini ortaya koyan insanların oluşturduğu metinler yekûnudur. İster yazılı olsun isterse sözlü, edebi eser daima bir içerik ve şekilden oluşan bir metinden meydana gelir. Fakat bu metinlerin en önemli özelliği *metaforik* oluşlarıdır. Yani hadiseleri birebir değil mecaz diliyle, semboller veya simgelerle anlatırlar. Dolayısıyla bir edebî metnin anlaşılması için mecaz dilinden hakikat diline çevrilmesi gerekir. Bu, onun tarihi bir vesika değeri olması için de geçerlidir.

Osmanlı devrinde Divan edebiyatı şairleri divanlarının belli bir bölümünü tarih kıtalarına ayırmışlardır. Bu metinlerin pek çoğunu kendi devirlerinde yapılan camileri, çeşmeleri, konakları, sarayları, mescitleri, dergâhları, yolları, köprüleri, su kemerlerini, minareleri, imâretleri vb. somut eserleri anlatmaya tahsis etmişlerdir. Dolayısıyla Osmanlı şairleri kendi devrinde yapılan hemen bütün mimari eserlerin yapılmasına şahit olmakla kalmamışlar, aynı zamanda şiirleriyle bu eserleri ölümsüzleştirmişlerdir.

Özellikle İstanbul fethedildiği günden Divan şiirinin sona erdiği ana kadar yüzyıllarca bütün ihtişamlı eserler divan şiirinde de boy göstermiştir. Bu çalışmada bu eserlerin bir kısmına değinilecek ve konuya dikkat çekilmeye çalışılacaktır.

Sembolden Hakikate

Öncelikle şu soruyla başlayalım: Şair veya yazar neden tarihi bir hadiseyi doğrudan değil de metaforlarla veya simgelerle bazen de Eliade'nin dediği gibi mitlerle ifade etmek yolunu seçer? Bunun pek çok sebebi olmakla beraber Mircea Eliade bunu daha çok tarihsel olayın *akılda kalması ihtiyacına* bağlıyor: “Tarihsel bir olay ne kadar önemli olursa olsun halkın belleğinde kalmaz ve bu tarihsel olayın anısının şiirsel hayal gücünü alevlendirmesi bir *mitsel modele* yaklaşma derecesine bağlıdır.”¹

Eliade buna bir de örnek verir. Türklerle-Boğdanlılar arasında şiddetli bir savaş olur. Savaş kış şartlarında olduğundan çok büyük zorluklar çekilir. Bu olay Polonyalıların ve Türklerin tarihlerinde kayıtlıdır. Oysa Rumen balatlarında bu savaş mitsel bir olgu olarak ele alınır: Malkoç Paşa ile Rüzgârların ve öbür mitsel yaratıkların yardım ettiği Kral Kış arasında geçen bir savaş biçiminde anlatılır. Bu anlatıyla olay artık tarihî bir hâdise olmaktan çıkar ve tamamen mitolojik bir mahiyet kazanır.

Bir başka örnek de Eyfel Kulesi'dir. Paris'te yayınlanan *Le Temps* dergisinin 14 Şubat 1887 sayısında Fransız aydınlarının Paris'e dikilmesi planlanan Eiffel Kulesi'ne karşı çıkan bir bildirileri yayınlanır. Aydınlar “Biz yazarlar, heykeltıraşlar, mimarlar, ressam- lar, Paris'in bu güne kadar hiç dokunulmamış güzelliğinin tutkun âşıkları, değeri bilinmeyen Fransız zevki adına, başkentimizin tam ortasına yararsız ve canavar görünümlü Eiffel Kulesi'nin dikilmesine var gücümüzle, tüm öfkemizle karşı çıkıyoruz...” derler. Eyfel Kulesi ile ilgili bildiriye kitabının epigrafi yapan Roland Barthes kuleyle ilgili bugünkü algıya da yer verir: Bir zamanlar bütün aydınların karşı

.....

1 Eliade, Mircea, “Sözlü Yazın” (çev. M. Rifat-S. Rifat), *Kuram Dergisi*, Eylül 1994, s. 75.

çıkacağı bu kule bugün artık edebiyatta, sinemada ve sanatın bütün dallarında Paris'in ebedî ve evrensel sembolüdür. İçinde görülecek (müze anlamında) hiçbir şey olmamasına rağmen her yıl Louvre müzesine gidenlerin iki katı insan bu kuleyi ziyaret etmektedir.² Barthes Kuleyi *sonsuz eğretilemeler* yumağı olarak görür ve onu şöyle tanımlar: “Kule demirden bir danteldir.”³ İşte edebiyat böylesi bir etki doğurur.

Edebi bakışın tarihi bir varlığı veya nesneyi farklı bir bakışla nasıl sanat ve imge yoluyla hakikatin sembolü yaptığına bir örnek de İtalo Calvino'nun *Mihrab*'a bakışında görmek mümkündür. Bize “mihrap nedir?” diye sorulsa “camilerde imamın namaz kıldırıldığı yer” diye cevap veririz. Oysa bir edebiyatçının dilinde artık o bambaşka bir hakikatin sembolü olmuştur.

Calvino, Doğu gezisinde ziyaret ettiği bir caminin mihrabını şöyle anlatıyor: “Mihrap, camilerde Mekke yönünü [kıbleyi] gösteren niştir (*Niş: Duvar içindeki oyuk, mihrabın bilimsel terimi*). Ne zaman bir camiye gezsem, mihrabın önünde durur ve ona bakmaktan hiç yorulmam. Beni çeken yön, kapı işlevini görünür kılmak için her şeyi yapan, ama hiç bir yere açılmayan bir kapı fikridir; sanki son derece değerli bir şeyi korumak için yapılmış, ama içinde hiç bir şeyin olmadığı gösterişli bir çerçeve fikri.”⁴

Büyük İngiliz edebiyat tarihçisi Hippolite Taine de, “Bir milletin edebiyatını en canlı bir vesika addederek, sâir hiçbir şeyin onunla kıyas olunamayacağını”⁵ söylemek suretiyle edebiyat-vesika ilişkisine ne kadar önem vermemiz gerektiğine işaret etmiş olmaktadır.

Büyük tarihçi Zeki Velidi Togan ünlü, *Tarihte Usul* adlı eserinde edebiyatı tarihin kaynakları arasında sayar ve bu mevzua uzun bir yer ayırır.⁶ Fakat bu tespitlerin de tam olarak yeterli olduğunu söy-

•••••

2 Roland Barthes, *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi* (çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat), YKY, İstanbul 2008, s. 11, 17.

3 Barthes, s. 36.

4 İtalo Calvino, *Kum Koleksiyonu* (çev. Kemal Atakay), YKY., İstanbul 2002, s. 201.

5 Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, TTK Yay., Ankara 1966, s. 18-19.

6 Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul* (2. Baskı), Edebiyat Fakt. Bas. İstanbul 1969, s. 36 vd.

lemek mümkün görünmemektedir. Zira bilhassa Divan edebiyatının ürünleri arasında sayılan *Kaside, Tarih ve Gazavatnâme*⁷ türü eser ve metinler tarih için mühim, mühim olduğu kadar da birinci derecede sayılabilecek kaynaklardandır.⁸

Kasideler ve İmar Tarihimizdeki Önemi

Genellikle *birisini övmek veya yermek amacıyla yazılan şiirler* olarak ele alınan kasideler, aslında biyografik bir metin olmaktan tutun da cihan hâkimiyeti idealinin vesikası olmaya ve oradan da tarihi ve sosyal pek çok hadiseyi aydınlatmaya kadar önemli roller oynamaktadır. Kasidelerin imar tarihimizdeki rolü için verilebilecek en iyi örneklerden biri Şeyh Galib'in bir kasidesidir.

III. Selim'le çok derin ve samimi bir muhabbeti olan Şeyh Galip edebiyatımızın en mümtaz şahsiyetlerinden biridir. Belki de Osmanlı Sultanlarına en yakın şairimiz o olmuştu.

İşte III. Selim'e yazmış olduğu bu kasidelerden biri, kasidenin sosyal hayatı tanzimde ne derece rol oynadığının en iyi örneklerinden biridir.

Şeyh Galip, III. Selim tarafından Galata Mevlevîhanesi'ne şeyh tayin edilir. Kendisi de bu Mevlevihanenin müdavimlerindedir. Şeyh Galip görev yerine geldiğinde burasının harap bir halde olduğunu görür. Bunun üzerine III. Selim'e:

*Gönül bir beyt-i ma'mûr-ı safâdır aşk mîmarı
Yatur ammâ ki şimdi başka bâmı başka dîvarı*

Matlalı kasidesini sunar. Şeyh Gâlib, bu kasideyle Mevlevîhâne'nin harap ve perişan bir durumda olduğunu şairce ifade etmektedir. Kasideyi okuyan padişah şiirdeki imayı anlar ve hemen

7 Gazavatnâmeler ve önemi için bkz: Agah Sırrı Levend, *Gazvât-Nâmeler ve Mihailoğlu Ali Bey Gazvât-nâmesi*, TTK Yay., Ankara 2000, 392 sayfa.

8 Bu konuda daha geniş bir çalışma için şu makalemize bakılabilir: Dursun Ali Tökel, "Şâirin Tarihe Düştüğü Not: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Çehrin Seferi", *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu*, Merzifon 8-11 Haziran 2011, Merzifon Vakfı Yay., Ankara 2001, s. 371-382.

dergâhın onarılmasını emreder.⁹ Kasidenin tesiri bu kadarla da kalmaz, “dergâh bütün müstemilatıyla birlikte yenilenmiş, ayrıca güzel bir şadırvan bir süre sonra da padişah için bir hünkâr mahalli yapılmıştır. Sarayın bu ilgisi devlet erkânını da harekete geçirmiş ve kısa süre içinde Galata Mevlevihanesi en başta içilecek tatlı suyu olmak üzere bütünüyle elden geçirilerek cennet bahçelerini andıran bir mekân haline getirilmiştir. Padişah bununla da yetinmemiş, şairle dostluğu ilerlettikten sonra dergâhın faaliyetlerine daha rahat devam edebilmesi için yeni vakıflar da tesis etmişti.¹⁰ Bütün bu hayırlı işlere bir kasidenin vesile olduğu göz ardı edilmemelidir.¹¹

Yine tarihteki karanlık bir noktayı aydınlatması bakımından Fuzûlî'nin bir kasidesi önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Kanunî, Bağdat'ı ziyaretinde Kerbelâ'ya Fırat'tan su getirilmesini emretmişti. Bu suyu kimin getirdiği tartışma konusu olmuşsa da, Fuzûlî'nin Mehmet Paşa'ya sunduğu bir kasidesinde mevcut olan:

Şehid-i Kerbalâ'ya su getirmek kastın etmişsin
Seni elbette âlemde bu niyyet pâydar eyler

beytiyle bu işi Mehmet Paşa'nın yaptığı anlaşılmaktadır.¹²

Fuzûlî'nin yine bir kasidesinden anlaşılmaktadır ki, Ayas Paşa, bulunduğu şehir, imar, sükûn ve emniyet açısından berbat bir haldeyken bu şehri onarıp, “yola getirilmesi müşkül mülkü” abâd eylemiştir.

Yahya Bey, Divanında, 22 beyitlik bir kasidesinde, Kâsım Paşa'nın Bağdat'ta Şat ırmağı üzerine bir köprü yaptırdığını söyleyerek, bu köprü vesilesiyle Paşa'ya övgüler düzmektedir.

.....

9 Behice Kaplan, *İstanbul Dergisi*, 1944, cilt 2, s. 20, s. 6.

10 Mustafa İsen, “Osmanlı Devlet-Sanat İlişkisi ve Bu İlişkinin III. Selim ile Şeyh Galip'teki Yansıması”, *Yedi İklim*, 1995, s. 51, s. 8.

11 Kasidelerin bu açıdan önemi için bkz: Dursun Ali Tökel, “Türk Cihan Hâkimiyeti İdealinin Ve Sosyal Hayatın Önemli Bir Vesikası Olarak Kasideler” *MEB. Dergisi*, Bahar 2005, S. 166.

12 Abdülkadir Karahan, *Fuzûlî, Muhiti-Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1949, s. 41.

Kurıda yaşda yoldaşlık idüp Hızr-âsâ
Yapdı bir köprü Şata Hazreti Kâsım Paşa¹³

Beytiyle başlayan bu kaside vesilesiyle bizler, Şat ırmağı üzerine yapılan bu köprünün halk arasında ne büyük bir sevinç yarattığını da öğrenmiş oluyor, şâirin böylesi büyük bir eseri bina eden insanı ebedileştirdiğine de şahit oluyoruz.

Tarih Kıtaları ve Tarihi Vesika Değerleri

“Aynı konuyu işleyen, aynı vezinle yazılmış beyitlerle kaleme alınan, gazel tarzında kafiyelendirilen, ancak ilk beytinin mısraları birbirleriyle kafiyeli bulunmayan nazım şeklidir.”¹⁴ Biçiminde tanımlanan kıt’alar, “önemli bir düşünce, hikmet, nükte, yergi”¹⁵ vb. pek çok konuyu işleyen geniş bir şiir türüdür. Genellikle iki beyitten fazla olanlarına *kıt’a-i kebîre* adı verilir. Tarihler genellikle bu kıt’a türüyle yazılır.

Tarihi pek çok hadise, Divanlarda Mukattaât başlığı altında yazılan kıt’a türüyle ele alınıp işlenmiş ve şairlerimiz, tarihi hadiseleri, tarihi eserleri, önemli gördükleri nesnelere veya gelişmeleri bu kıt’a türüyle ebced hesabıyla ebedileştirmişlerdir. “Tarih ve tarih düşürmek bir olayın geçtiği yeri (ve yapıldığı tarihi ebced hesabı ile karşılanan harfler topluluğu olarak göstermektir... Özellikle önemli sayılabilecek olayların anısına ve onları ölümsüzleştirme çabasıyla söylenir”¹⁶

Bu tür kıt’a örnekleri, Osmanlı tarihi boyunca yapılmış pekçok eseri tespit etmek, yerlerini ve yapanlarını öğrenmek, imar biçimleri ve önemleri hakkında bilgi almak, bu eserlerin halk tarafından nasıl

.....

13 Yahyâ Bey *Divan* (Haz. Mehmet Çavuşoğlu), İstanbul Üniv. Edb.Fak.Yay. İstanbul. 1977, s. 125-126.

14 Halil Erdoğan Cengiz, “Divan Şiirinde Musammatlar”, *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II: Divan Şiiri*, Yıl: 1986, s. 415-416-417., s.412.

15 Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK. Yay., Ankara 1983, s. 202.

16 İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, s. 476-477; Agah Sırrı İlev, *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remziler-Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Ktb. İstanbul 1980, s. 403-408.

karşılandığına dair bilgilere ulaşmak vb. konularda bize önemli veriler sağlayacaktır.

Osmanlı tarihi eser, kişi ve olaylarının daha sağlıklı anlaşılmasında tarihçi ve edebiyatçı işbirliğiyle etraflı çalışmaların yapıldığı söylenemez. Bu tür çalışmalarının disiplinler arası işbirliğiyle yapılması zorunludur zira her disiplinin dili diğer disiplinin metinlerine karışmış vaziyettedir ve çözülmesi için de uzmanının yardımını beklemektedir.

Bir kıt'anın tarihi olarak ne kadar değerli bir vesika olabileceğine bir örnek vermek istiyoruz. Bugün Eyüp İlçesi sınırları içinde bulunan Gazanfer Ağa mescidi hakkında devrin şairlerinden Cinânî bir kıta yazmıştır. Bu kıt'a bugün camiyle ilgili bilgilerdeki mevcut bir yanlış düzeltmemize yardımcı olmaktadır. Önce camiyle ilgili Eyüp Müftüğü'ndeki bilgiye bakalım:

“Fethi Çelebi veya Gazanfer Ağa Cami'i adı ile de bilinir. Mabeyn, Fethi Çelebi Mahallesi'nde, Otakçılar Sırtı'nda, Fethi Çelebi Caddesi ile Kırımı Çeşmesi Sokağının birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesindedir. Hadika Yazarı diyor ki; “Banisi Fethi Çelebi denmekle maruf Fethullah Efendidir. Kendisi daha burada medfundur. Civarındaki mescidin sahibi Mehmed Bey bunların amcasıdır. Babası Hüseyin Ağa'nın mescidi dahi yazılmıştır. *Zamanla mescid ve vakfi yok olmağla Bâb'üs-Sa'âde Ağası Gazanfer Ağa yeniden yaptırmış ve vakfını ihya edip yakınında bir su kuyusu dahi kazdırıp o civarı ihya eylemiştir. Ve yanında sebili dahi vardır.*”¹⁷

Bir başka kaynakta ise daha başka bir bilgi vardır:

“Eyüp Otakçılardadır. Otakçıbaşı Camisi olarak bilinir. Fetih dönemi otakçıbaşlarından (savaş alanında ya da gereken herhangi bir yerde, saltanat çadırını kuran asker) Fethullah Efendi tarafından 15. yüzyılda yaptırılmış. 1683 yılında Kızlarağası Gazanfer Ağa tarafından tekrar inşaa edilmiş.”¹⁸

.....

17 http://www.eyupmuftulugu.gov.tr/demo/index.php?option=com_content&view=article&id=75:otakcilar-fethi-celebi-camii&catid=51:camilerimiz&Itemid=109., 30.08.2012

18 <http://www.hayalleme.com/fethi-celebi-camii-otakcilar-mescidi>, 20.08.2016.

Gazanfer Ağa mescidin Câmi itdüğine târîhdür. (*Cinânî'den*)

Kıldı bu mescid-i hâsı câmi'
Emr-i şâhiyle be-resm-i mu'tâd
İki ehl-i kerem ü sahib-i hayr
K'olınur her birisi hayr ile yâd
Hûr-ı aynün birisi 'Aynî kim
Sa'y-i bî-hadd ile itdi îcâd
Biri bevvâb-ı der-i sultânî
Şîr-dildür Esed olmuş ana ad
Hâtif-i gayb didi târîhin
Câmi'-i hâs u makâm-ı âbâd"¹⁹

Müftülük sitesindeki bilgiye göre bu camii Gazanfer Ağa yeniden yaptırmıştır. Diğer kaynağa göre ise Gazanfer Ağa bu camii tekraren 1683 tarihinde inşa ettirmiştir. Bu bilgi mümkün görünmüyor zira Gazanfer Ağa 1603 tarihinde idam edilmek suretiyle öldürülmüştür. Peki, Cinânî'nin yazdığı kıtadan ne anlıyoruz?

Bu kıt'adan anlaşıldığı kadarıyla, Gazanfer Ağa bir mescit yaptırmıştır. Daha sonra da mescidi birileri Cami'ye çevirmiştir. Çevirenlerin adı da Kıt'ada yazmaktadır: Aynî ve Esed. Peki bunlar kimdir ve bugün neden Gazanfer Ağa camiinin tarihinde adları yer almamaktadır? Eğer bu kıt'alara başvurulsa idi eminim tarihi bilgiler daha da zenginleşecekti ve daha da doğru kaydedilecekti!

Çırağan Sarayını Kim Yaptı?

Böylesi bir soru sorduğunda o kadar farklı cevaplarla karşılaşılıyorsunuz ki hangisine inanacağınızı şaşırıyorsunuz. Biri diğerini pek tutmuyor. Önce kısaca bilgilere bir göz atalım:

Çırağan.com'daki bilgiye göre bu sarayın arazisi 3. Ahmed tarafından sevdiği vezir İbrahim Paşa'ya hediye edilmişti. İbrahim Paşa da burada şenlikler düzenlemiş ve adı Çırağan kalmıştı.

.....

¹⁹ *Cinani Divanı* (haz. Cihan Okuyucu) TDK Yay., Ankara 1994, 163. kıt'a, s. 452.

İbrahim Paşa buraya herhangi bir bina yaptırmamıştı. 2. Mahmut daha sonra buraya bugünkü sarayı inşa ettirmişti.”²⁰

Wikipedia'ya göre ise 3. Ahmet buradaki araziyi İbrahim Paşa'ya hediye etmiş, Paşa da burada 3. Mahmut'un kızı için bir yalı inşa ettirmişti. Daha sonraları 2. Mahmut buradaki yalıtıyı yıktırarak buraya bugünkü sarayı inşa ettirmişti.²¹

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin resmi sitesindeki (ibb.gov.tr) bilgi ise bambaşkadır. Buradaki bilgilerde 3. Ahmet'in, Damat Nevşehirli İbrahim Paşa'nın ve 2. Mahmut'un adları hiç geçmemektedir. Buna göre: Sultan Abdülaziz tarafından Sarkis Balyan'a yaptırılan Çırağan Sarayı'nın yerinde, daha önceleri III. Selim'in 1800 yılların başında inşa ettirdiği, ahşap bir sahil köşkü vardı. Bu köşk yıkılarak; yerine meşhur Çırağan Sarayı yaptırılmıştır.²²

*TDVİA*deki bilgiler ise daha ayrıntılı ve farklı bilgiler içermektedir. Bu kaynak Çırağan arazisini 3. Ahmet'ten de daha gerilere götürmekte ve bu arazinin aslında 4. Murat'a ait olduğunu bu padişahın buradaki arazi üzerine kızı Kaya Sultan için bir yalı yaptırdığını, daha sonra bu yalının 3. Ahmet'e intikal ettiğini, onun da araziyi İbrahim Paşa'ya verdiğini söylüyor. Yine *TDVİA*ya göre diğer kaynakların aksine İbrahim Paşa buraya bir yalı değil bir saray yaptırmıştır. Oradan bu saray 3. Selim'e, ondan 2. Mahmut'a intikal eder. En sonra da Dolmabahçe Sarayı'nın yapılmasıyla 1856-1860 yılında yıktırılmıştır.²³

Diğer kaynaklara baksak eminim çok daha farklı bilgilere ulaşacağız. Genellikle bu bilgilerin birbirini tutmamasının temel sebebi nedir? Ciddiyetsizlik mi, yeteri kadar araştırmama mı? Önem vermeme mi? Yoksa sağlıklı kaynaklardan araştırma yapmama mı? Bence “hepsi” demek lazım.

.....

20 <http://www.ciragansarayi.com/ciragan-sarayinin-tarihcesi.html>

21 https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1ra%C4%9Fan_Saray%C4%B1

22 <http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/1-Gezi-Ulasim/istanbul-saraylari/Pages/ciragan-sarayi.aspx>

23 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=do8o3o4>

Peki edebiyata müracaat ettiğimizde ne görüyoruz? Esat Divanında “TÂRÎH BERÂY-I ÇİRÂĞÂN” başlıklı 24 beyitlik bir kıt’a vardır (39. Kıt’a). Şiir 3. Ahmet devrinde yazılmıştır ve şair Çırağan’ın 3. Ahmet’e hayırlı olmasını temenni etmektedir. Bu şiir ve benzeri daha pek çok şiir Çırağan’ın mimari seyri verilirken bir vesika olarak zikredilse tarihe bir kötülük mü yapılmış olurdu?

TÂRÎH BERÂY-I ÇİRÂĞÂN

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün

- 1 Cenâb-ı sadr-ı a‘zam sıhr-i şâhenşâh-ı devrân kim
Meh-i devlet fûrûg-efzâ-yı re’fet zât-ı nevvârı
- 2 Sehâb-ı ‘adli imtâr eyleyüp nîsân-ı ihsânın
Tarâvet-zâr-ı şâdî kıldı bâgîstân-ı aktârı
- 3 Riyâz-ı dehr olup feyz-i Hudâ-dâd ile müstesnâ
Vahîd ü bî-‘adîl oldı o şevk ile çemen-zârı
- 4 Olunca zıll-ı vâlâ-şân-ı lutfi ‘âleme memdûd
Halâsa dil-firîb oldı bu âsâyişle etvârı
- 5 Cihân-ârâ vü ‘âlem-zîb ü rûh-efzâ kefi cûdı
Dil-ârâ dil-nevâz ü şeh-pesend ü zübde her kârı
- 6 İder subh-ı bahârı mihr-i rahşân-ı firûzende
Ziyâ-yı neyyir-i tâbende-i zât-ı kerem-vârı
- 7 Dem-i zîbendesinde kalmadı rencûr ‘uşşâka
N’ola her ‘işve-bâz u şîve-kâr itse vefâdârî
- 8 O denlü ‘ahd-i şâdî-bahşî şevk-efzâ neşât-âver
Ki cûyân olduğından dil-rübâlar ‘âşık-ı zârı
- 9 Nezâre eylemez Ferhâd-ı tab‘ı degme Şîrîne
Görüp sad nâz-dâr u nâz-perver nâzenîn yârı
- 10 Olan manzûr-ı nûru’l-‘ayn-ı eltâf-ı ser-efrâzı
Olur bîdâdî-i minâ-derûn-ı çarhdan ‘ârî
- 11 Eger bir dahi gülşen-zîb-i dehr olursañ ey hâtem
Kerem gör böyle bir bâlâ-nişîne bende ol bârî

- 12 Gül-i ikbâli olup gülşen-efrûz-1 bekâ dâ'im
 'Arûs-1 bahtınıñ pür-nûr ola mir'ât-1 ruhsârı
- 13 O düstûr-1 girân-mâye felek-pâye hümâ-sâye
 İder her sâlin irdikçe bahâr-1 feyz-âsârı
- 14 Riyâz-1 pâkini ezhâr-1 rengâreng ile tezyîn
 İdüp izhâr o demde 'izz-ile şâdî-i bisyârı
- 15 Yine bu sâl-i ferruh-fâl-i şevk-âverde de çünkim
 Safâsından tarab-zâr eylemekle şahn-1 gülzârı
- 16 Yine dîhîm-pîrâ-yı şeref kıldı sa'âdetle
 Çırâgân vakti sultân-1 cihan şâh-1 kerem-kârı
- 17 Şeh-i Dârâ-haşem Sultân Ahmed Hân-1 Gâzî kim
 'Adîm eyler şükûh-1 savleti a'dâ-yı bed-kârı
- 18 Fezâ-yı heybetinde her giyeh bir nîze-i elmas
 Zemîn-i devletinde cümle 'âlî-şân ezhârı
- 19 Rikâb-1 eşheb-i devlet-zimâmı dürre-i gurre
 Anıñ hurşîd-i tâb-âver murassa' satl-1 zer-kârı
- 20 O hâkân-1 Ferîdûn-bendeniñgül-bâg-1 lutfından
 'Adâlet gülşen-ârâ cûd-1 dil-keş 'âleme sârı
- 21 'Înâyet rûh-perver merhamet dünyâyâ zîb-âver
 Mülûkidir o bâgıfî mâ-haşal ezhâr u eşcârı
- 22 Nihâl-i şevketi gül-rîz-i 'adl oldukça dünyâyâ
 Sinân-1 sîne-i düşmen ola her hâr-1 ezhârı
- 23 İlâhî tâ-be-mahşer pâydâr it taht-1 devletde
 O şâhenşâh-1 heft-iklîm ü sultân-1 cihân-dârı
- 24 İdince yümn-ile sâhil-serây-1 sadr-1 zî-şânı
 Ziyâ-zâr-1 sa'âdet mihr-i zât-1 şevket-âsârı
- 25 Didim târihin Es'ad harf-i menkût-ile ol demde
 Çırâgânı mübarek ide Sultân Ahmede Bârı

Şeker-Pare Kadın Türbesi İçin

Bugün Eyüp civarında bir türbe olan Şekerpare kadın türbesinde Şekerpare adlı biri değil, aksine Hasan ve Abdurrahman Ağa adlı iki kişi yatmaktadır. Peki, neden türbenin adıyla içinde yatanlar farklıdır. İşte bu hazin bir hikâyedir. Bu türbeyle ilgili bilgilerde edebi metindeki kaynak bilgi incelenmediği için bir takım hatalar vardır. Edebiyat-tarih ikilisinin neden müşterek çalışması gerektiğine belki de en iyi örneklerden biri bu metin olacaktır.

Önce Şekerpare kadın kimdir kısaca bir bilgi verelim: Sultan İbrahim'in gözdeleri arasında yer alan, inanılmaz hırsıyla sarayda çok kısa sürede önemli mevkiler elde etmiş olan Şekerpare kadın, saray entrikaları arasında bütün mevkii kaybetmiş, sultanın emriyle Afrika içlerine sürgüne gönderilmiş, bütün servet ve sâ mânını yitirmiş bir halde halkın yardımıyla yaşamak zorunda kalmış, bir rivayete göre Mısır'a gelerek orada ölmüş biriydi. İstanbulda'yken sağlığında türbesini de yaptıran Şekerpare kadına o türbede yatmak nasip olmamıştı. Şimdi bu türbeyle ilgili kısa bir bilgi verelim:

“Türbe sekizgen planlı olup kesme taştan tek kubbeli olarak inşa edilmiştir. Alt üst pencerelidir. Kapısı önündeki sütunlu revakı bu gün mevcut değildir. İçerdeki sandukalar zamanla yok olduğundan 1942'ye kadar bir marangoza kiralanmıştır. Türbe 1648 yılında Abdurrahman ve Hasan ağalar tarafından satın alınmıştır. *Türbe satın alınmadan evvel kapısı üzerinde, 1059 (1649) tarihli ve 14 mısralık bir kitabe bulunmaktaydı. Ve günümüzde kapının üzerinde yedi sıra halinde hazırlanmış ve 14 mısralık ve tarihsiz bir kitabe yer almaktadır.* Türbe içinde bulunan iki ahşap sandukalarda Abdurrahman ve Hasan Ağa yatmaktadırlar. Şekerpare kadın türbenin önüne, şimdi ki girişin yanına bir sebil ve çeşme yaptırmıştır, fakat 1942 onarımı sırasında kaldırılmıştır. Ayrıca türbe kapısının önünde ki küçük avluda kitablesiz bir kuyu bileziği ve lahit bulunmaktadır.”²⁴

Divan şairi Cevri'nin Şekerpare kadın türbesi için iki tane tarih kıtası bulunmaktadır. Biz bu kıtalara bakarak bu türbenin tarihiyle ilgili yanlışları düzeltme imkânı buluyoruz:

.....

24 <http://www.envanter.gov.tr/anit/index/detay/50221>, 20.05.2016.

Yukarıda envanter.gov.tr'de verilen bilgi yanlış olmalı. Çünkü Cevrî'nin şiirinde tarih 1059 değil, 1056 görülüyor.

<http://www.islamiforumlar.net/turbeler/18739-abdurrahman-pasa-turbesi.html>, sitesindeki Abdurrahman Paşa bilgisine göre Şekerpare kadın türbesini Abdurrahman Paşa için yaptırmıştır. Oysa bu bilgi yanlıştır. Zira Cevrî de yazdığı tarih kıtasında bu türbeyi Şekerpare Kadın'ın kendisi için yaptırdığını açıkça söylemektedir.

Daha sonra şekerpare kadın gözden düşüp sürgüne gönderildiğinde türbe iki yıl boş kalıyor, bunun üzerine bu türbeyi Abdurrahman Paşa ve hassa emini Hasan Ağa parasını ödeyerek alıyorlar. <http://www.islamiforumlar.net/turbeler/18739-abdurrahman-pasa-turbesi.html>, sitesindeki bilgiye göre şekerpare kadın türbesi kitabesinde şu beyitler yazılıdır:

Kitabe:

“Çûn Şekerpare Kadın Türbesi'ni mîrînden
Nakd-i semen ile becitmek olundu ferman
İstirâ üzre eylediler ânı bahâsını virüb
İstirâk üzre iki zâbit sâhib-i erkân
Birisi Bâb-ı Saâdet Ağası kim dinülür
Nâmına İzzet-i ikrâm ile Abdurrahman
Birisi de Ser-hazîn Hasan Ağa odur
Kadr ile hâfız-i emvâl-i Şehinşah-ı cihân
Oldular ol iki ağay-ı mikerrem zirâ
Birbirine meveddet ile misâl ihvân
Dâr-ı dünyâ-vü ukbada Hûda-i Cevrî
Birbirinden ayırmağa bi-hakkı Furkân
Aldılar türbeyi bin ellisekizde ikisi (1648)
Hak mahallinde ide her birine kasr-ü cinân.”²⁵

Anlaşıldığı kadarıyla bu beyitler Cevrî'ye aittir. Yalnız bu beyitler Cevrî divanında yoktur. Cevri divanında olan Tarih kıtası ise şöyledir:

.....

²⁵ <http://www.islamiforumlar.net/turbeler/18739-abdurrahman-pasa-turbesi.html>, 20.05.2016

TÂRÎH-İ TÜRBE-İ ŞEKER-PÂRE

*Ol sâhibetül-cûd Şeker-pâre kadın kim
 Dâyim hasenât itmek ile söylenür adı
 İtmiş anı makbule-i şâhenşâh-ı devrân
 Ahlâk-ı pesendîde ile lütf-ı nihâdı
 tabsîn ana kim sâlik olup semt-i salâha
 hak yoluna hayr itmegedür meyl-i fuâdı
 çün bildi cihân âkıbetül-emr fenâdur
 fikr eyledi ser-menzil ü me'vâ-yı me'âdı
 bir türbe ile yaptı bu pâkize sebili
 kim rahmet ü güfrân-ı hudâya ola bâdî
 Allah kabul eyleye hayrâtını cümle
 Hem ola müyesser iki âlemde murâdı
 Cevrî didi târîh-i binâsın bu makâmun
 Bu merkadi envâr ile Firdevs ide hâdî²⁶*

1056.

O zaman buradan anlaşılan şudur: Cevrî, ilk önce Şeker-pâre kadın kendisi için bu türbeyi yaptırdıncı bu türbeye bir tarih kıtası yazmıştır ki bunun tarihi 1056'dır. Fakat daha sonra Şeker-pâre kadın sürgüne gönderilince türbe bir müddet boş kalmış, iki yıl sonra da Abdurrahman Paşa ve Hasan Ağa'ya satılmıştır. O zaman Cevrî bir tarih kıt'ası daha yazmış ve haliyle tarih 1058 olmuştur. Envanter-gov.tr'deki bilgi türbenin asıl yapılış tarihi değil, daha sonra Abdurrahman Paşa ve Hasan Ağa'ya satıldığı tarihtir.

Bu türbenin kitabesindeki Cevrî'ye ait kıt'anın Cevrî Divanına alınmaması da manidardır. Acaba Cevri mi bunu divanına almamıştır, yoksa daha sonra mı çıkarılmıştır? Bunun araştırılması gerekiyor. Edebiyatın tarihi bilgiyi zenginleştirdiği kadar tarihi eserlerin de edebiyatı zenginleştirdiğine iyi bir örnek olan bu türbe iki disiplinin neden müştereken çalışması gerektiğine de iyi bir misaldir.

.....

26 *Cevri Divanı* (haz. Hüseyin Ayan), Atatürk Üniv. Edb. Fak. Yay., Erzurum 1981, 7 beyit, tarih: 1056, s. 337.

Nedim Divanında İstanbul'da Bulunan Tarihi Eserlerle İlgili Metinler²⁷

Özellikle Nedim Divanı İstanbul'un imar tarihi için birinci derecede önem taşıyan vesikaların başında yer alır. Nedim, bilhassa Lâle Devri adı verilen 1718-1730 yılları arasında İstanbul'u adeta bir cennete çeviren bütün o saray, kasr, sahilhâne, çeşme, yalı, hanlar, hamamlar vb. eserlerin birebir şahidi olmuş ve bunları eserinde ölüm-süzleştirmiştir. "XVIII. yüzyıl İstanbul'u hakkında yazılmış sayısız şiir metni arasında yaşamı ve yazdıklarıyla İstanbul'la özdeşleşen Nedim'in (ö. 1730) yazdıkları özel bir önem taşımaktadır. Nedim'in Dîvan'ı baştanbaşa neredeyse bir İstanbul anlatısıdır."²⁸

Nedim Divanının bu özellikleri üzerine müstakil makaleler kaleme alan Tunca Kortantamer de onun bu özelliğine hassaten dikkat çekmiştir: "Nedim'in şiirlerinin temel mekânı ve çevresi İstanbul ve onun çeşitli semtleridir. Nedim özellikle Sadâbâd'ı defalarca anlatmış ve çeşitli olayların, tiplerin canlandırıldığı bir mekân olarak kullanmıştır. Bunun yanında onun şiirlerinde İstanbul'un mahalle, sokak, meydan, saray, yalı, kasr, ev, kışla, tersane, hamam, meyhane, han, çarşı, bedesten, medrese, cami, tekke, çeşme, sebil, maksem, bahçe, mesire yeri ve içki meclislerinin mekân ve çevreyi oluşturan veya tamamlayan unsurlar olarak kullanıldığı görülür."²⁹

.....

27 Muhsin Macit, *Nedim Divanı* (Akçağ Yayınları, Ankara 1997); baştaki rakamlar tarih kıt'alarının Divandaki numaralarını göstermektedir.

28 Hatice Aynur, "Şehri Sözle Resmetmek Osmanlı Edebî Metinlerinde İstanbul XV.-XVIII:Yüzyıllar", https://www.academia.edu/25811097/%C5%99Eeh-ri_s%C3%B6zle_resmetmek_Osmanl%C4%B1_edeb%C3%AE_metinlerinde_%C4%Bostanbul_XV-XVIII._y%C3%BCzy%C4%Bıllar.

29 Tunca Kortantamer, "Nedim'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler", TDEAD, 1985, sy. 4, s. 22; a.mlf., "Nedim'in Manzum Küçük Hikâyeleri", TDEAD, 1989, sy. 5, s. 13-27 (alıntı H. Aynur'dan). Ayrıca toplam 75 sayfa tutan bu yazılara için bakınız: Tunca Kortantamer, "Nedim'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler", Eski Türk Edebiyatı Makaleler, Akçağ yay., Ankara 1993; a.mlf., "Nedim'in Manzum Küçük Hikâyeleri", Eski Türk Edebiyatı Makaleler, Akçağ yay., Ankara 1993.

Onun divanı İstanbul için aynı zamanda bir tapu mahiyeti de taşır. Divanında adı geçip de bugün yerinde yeller esen eserler vardır. Bu eserlerin tespitinde Nedim divanına başvurmak gerekmektedir.

Biz bu çalışma çerçevesinde Nedim Divanındaki -kasideler ve diğer şiirler bir yana- özellikle kıt'alarda İstanbul'un imarıyla ilgili şiirlerden bir kısmını adıyla zikretmek istedik. Müstakil çalışmalar şüphesiz pek çok ayrıntıyı daha ortaya çıkaracaktır.

11. *Târih-i Çeşme-i Sultân Ahmed Der-Üsküdar (9 BEYT)*
12. *Târih-i Çeşme-i Şehzade Sultân Bâyezîd Der-Üsküdar (4 BEYT)*
13. *Târih Berâ-yı Tevsi'-i Mahfel-i Şâhî Der-Ayasofiyye-i Kebîr (13 BEYT)*
16. *Târih-i Çar-sû-yı İbrâhîm Paşa Der-Nezd-i Câmi'-l Şehzade (11 Beyt)*
17. *Târih-i Çeşme-i Çâr-Erkân Der-Pişgâh-ı Bâb-ı Hümayûn (13 beyt)*
20. *Târih Berâ-yı Cami-i Fâtıma Sultân Der-Nezd-i Pâşû Kapısı (14 beyt)*
21. *Târih-i Çeşme-i Başkadın Der-Üsküdar (10 beyt)*
22. *Târih Berâ-yı Maksem-i Sadr-ı a'zam İbrahim Pâşâ Der-Üsküdar (8 beyt-1141-1144).*
23. *Târih-i Çeşme Berâ-yı Vezîr-i a'zam Dâmâd İbrâhîm Pâşâ (8 beyt-1140)*
24. *Târih Berâ-yı Sebîl-i İbrâhîm Pâşâ (6 beyt-1132)*
30. *Târih Berâ-yı Tecdîd-i Çeşme-i İbrahim Pâşâ Der-Üsküdar (23 beyt-1133)*
34. *Târih-i Çeşme-i Hadîce Sultân Der-Üsküdar (6 beyt 1143).*
36. *Târih-i Sâhil-sarây-ı Kapûdân Mustafâ Pâşâ (32 beyt-1141)*
37. *Târih-i Kasr-ı Müstesna Der-Sahil-saray-ı Mustafâ Pâşâ (21 beyt)*

39. *Târih-i Sâhil-hâne-i Muhammed Kethüda (10 beyt-1135)*
40. *Târih-i Sâhil-hâne-i Muhammed Kethüda Pâşâ (9 beyt-1135).*
41. *Târih-i Sâhil-hâne-i Muhammed Kethudâ (11 beyt)*
42. *Târih-i Diğer Berâ-yı Sabil-sarây-ı Kapudân Pâşâ (27 beyt)*
43. *Tarih-i Saray-ı Muhammed Kethüda Pâşâ (15 beyt-1136)*
45. *Târih-i Çeşme-i Ağa-i Dârüs-sa'âde Beşîr Ağa (18 beyt-1140)*
47. *Târih Berâ-yı Han-ı Kapudân Mustafâ Pâşâ Der-Bâzâr-ı Hacıoğlu (23 beyt 1138)*
50. *Târih-i Kasrı Vezîr-i Mükerrerem Kapudân Mustafâ Pâşâ Der-Bağçe-i Vefâ (39 beyt-1140).*
51. *Târih-i Çeşme-i Kapudân Mustafâ Pâşâ Der-Üsküdar (11 beyt H. 1129)*
52. *Tarih Berâ-yı Çeşme-i Şeyhü'l-islâm-ı Sabık Dâmâdzâde Ebu'l-hayr Ahmed Efendi Der-Karye-i Südlüce (10 beyt 1142).*
64. *Çeşme-i Şehzade Abdül-hamîd Der-Kurb-ı Câmî'-i Hacı Bekir (4 beyt, 1141)*

Şeyh Galib Divanında İstanbul'da Bulunan Tarihi Eserlerle İlgili Metinler³⁰

Şeyh Galib de Nedim gibi pek çok kıt'a yazmış ve bu kıt'alarıyla tarihi eserlere ışık tutmuştur. "Şeyh Galib'in bu şiirleri tarihi kaynakların kimi verilerini destekleyip pekiştirmekte, kimi tarihi olayların yorumuna da açıklık kazandırmaktadır."³¹ Bilhassa

.....

30 *Şeyh Galib Divanı* (haz. Muhsin Kalkışım), Akçağ Yay., Ankara 1994; baştaki rakamlar tarih kıt'alarının Divandaki numaralarını göstermektedir.

31 Cem Dilçin, "Şeyh Gâlib'in mevlevî-hânelerin Tamirine İlişkin Şiirleri", *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*, Kabalıcı Yay., İstanbul 2011, s. 469.

3. Selim'in İstanbul'da giriştiği büyük imar faaliyetlerini Şeyh Galib divanından adım adım takip etmek mümkündür: “Şeyh Gâlib, III. Selim için yazdığı türlü kasidelerde, baruthane, humbarahane gibi askeri tesisler için yazdığı tarihlerde Mevlevîhanelerin tamirine ilişkin çeşitli şiirlerinde, onun yenilikçi yönünü övmüş ve bu alandaki çalışmalarını içtenlikle desteklemiştir.”³² Aşağıda divanından bazı örnekler alınmıştır.

3. Tâ'ife-i Humbaracıyâna Şeh Selîm Hânın Müceddeden İnşâ Buyurdukları Kışlanın târîhidir (24 beyt)
4. Tâ'ife-i Topcuyânın Tertibât-ı Cedîdi ve Kışlalarının Müceddeden Binâsına Târîhidir (24 beyt)
5. Müceddeden Binâ ve İnşâ Olunan Top Arabacılarının Kışlasının Târîhidir (20 beyt)
7. Dökümhânenin Ta'mîr ü Tecdîdine Târîh-i Zîbâ vü Ra'nâdır (18 beyt)
9. Okmeydânı Tekyesi Ta'mîrinde Zât-ı Şâhâne İçün Müceddeden Binâ Olunan Hümâyûn Vafında Târîh-i Ra'nâ ve Kasîde-i Bî-Bedel ü Zîbâlarıdır (18 beyt)
10. Taraf-ı Bâhirü'ş-Şeref-i Mülûkânedden Galata Mevlevî-hânesi Müceddeden Ta'mîr Olunup Hitâmında Denilen Târîhidir ki Dergâh Kapusu Bâlâsına Vaz' Olunmuşdur (18 beyt- H. 1206)
13. Derûn-ı Mevlevî-hânedede Olan Şâdurvânın Târîhidir (8 beyt)
14. Vâlîde Sultân Kâsım Paşa Mevlevî-hânesini Tecdîd Et-dikde Söylenen Târîhidir (25 beyt)
16. Humbara-hâne Derûnunda Olan Kasr-ı Hümâyûnun Târîhidir (10 beyt)
20. Tophânedede Topcular Kışlası Karşusunda Binâ Olan Ta'lîm-hâne İçün Târîhidir (10 beyt)

.....

³² Cem Dilçin, “Şeyh Gâlib'in Şiirlerinde III. Selim ve Nizam-ı Cedid”, *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yay., İstanbul 2011, s. 490.

25. Levend Çiftliği Nâm Mevkî'de Asâkir-i Cedîd İçün
Binâ Olunan Mahallere Söylenen Târîhdir (8 beyt)
28. Vâlide-i Hazret-i Şâh-ı Cihân İsmetlü Mihrişâh Sultân
Hazretlerinin Câmî'-i Şerîflerine Târîhdir (13 beyt)
29. Vâlide Sultân Aliyyetü's-Şân Hazretlerinin Südlicede
Vâkı' Çeşmesine Târîhdir (7 beyt)
30. Hazret-i Hâlid Civârında Müşârün İleyhânâmına Mü-
ceddeden Binâ Eylediği Sebîlin Târîhidir (7 beyt)
32. Müşârün ileyhâ Hazretlerinin Levend Çiftliği Nâm Ma-
halde Diğer Çeşmelerine Târîhdir (4 beyt)
34. Hazret-i Beyhân Sultân Aliyyetü's-Şânın Binâ Eylediği
Sâhilsarây-ı Çerâğânın Târîhidir (27 beyt)
35. İsmetlü Beyhân Sultân Aliyyetü's-Şân Hazretlerinin
Binâ Buyurdukları Kasra Târîhdir (23 beyt)
36. İsmetlü Hadîce Sultân Aliyyetü's-Şân Hazretlerinin Sa-
hil sarâylarına Târîhdir (18 beyt)
41. Humbara-hâne Derûnunda Müceddeden inşâ Buyurulan
Hendese-hânenin Târîhidir (9 beyt)
42. Nâşid İbrâhîm Beğ Müceddeden Binâ Eyledikleri Kona-
ğa Söylenen Târîhdir (12 beyt)
71. Târîh-i Sebîl-i Vâlide Sultân Der-Civâr-ı Eyyûb-i
Ensârî (10 beyt)
74. Târîh-i Anbâr Der-Limân-ı Kâr (3 beyt)

Keçecizade İzzet Molla Divanı

Keçecizâde İzzet Molla divanı İstanbul'un imar tarihinde özellikle 2. Mahmut devri için en önemli eserlerden biridir

Şair, 2. Mahmut'un tekke ve türbelerle ilgili yapım onarım işleri için 11 tarih manzumesi yazmıştır. "Bunlar içerisinde Kon-ya'daki Mevlana Türbesi'nin yenilenmesi (IV/III), Bektaşî dergâhının tamiri (IV/XXXVII) ve Kulekapısı'ndaki Mevlevî dergâhına

hünkâr mahfili yapımı için yazılan tarihler (IV/XLV) dikkat çekicidir. Padişahın 1826 öncesinde yaptırdığı camiler de İzzet Molla'nın tarihleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kumkapı (IV/XVIII), Tersane (IV/XIX), Kartal (IV/XXVI), Tarabya (IV/XLVI), Tophane (IV/LXVI, LXVII, LXVIII, LXIX, CXXXII, CXXXIII, CXXXIV, CXXXV, CXXXVI), Galata sarayı (IV/LXXXII) ve Kal'ai Nev (IV/XCV, XCVI) camilerini yaptıran padişah, Emir Buharî (IV/LIV) Camii'ni yenilemiş ve Beylerbeyi'ndeki Abdülhamid Han Camii'ne iki minare ve çeşme yaptırmıştır (IV/LXI). Bu manzumelerden II. Mahmud'un, saltanatının ilk döneminde İstanbul dışında da Kahire (IV/CXXVI) ve Yergögi'nde (IV/LXXVII) iki cami yaptırdığı anlaşılmaktadır. *Hâzân-ı Âsâr*'da cami yapımı için yalnızca bir tarih vardır (HA.II/I).

Padişahın 1826 yılında "Vak'a-i hayriye" ile başlayan ikinci döneminde türbe, dergâh gibi yapıların inşa ya da onarımı için *Hâzân-ı Âsâr*'da herhangi bir tarih yoktur. İzzet Molla'nın, bu dönemin ilk yıllarına rastlayan tarihleri, yapılaşmanın özellikle askerî alanda olduğunu göstermektedir."³³

Sonuç

Divan edebiyatında binlerce divan ve sâir adlar altında binlerce eser mevcut bulunmaktadır. Bütün bu eserler ve bunlarda birer edebî metin olarak yer alan şehrengizler, sahilnâmeler, Latîfi'nin *Risâle-i Evsâfi İstanbul*'u gibi sırf İstanbul'u anlatmaya ayrılmış İstanbul-nâmeler, Seyahatnâmeler, kasideler, tarih kıt'aları vb. pek çok eser İstanbul'un imar, inşa ve ihyâ tarihine eşsiz katkılar sağlayacak birer hazine olarak çalışılmayı beklemektedir.

Bu metinlerin pek çoğu Osmanlı coğrafyasındaki kendi devirlerinde yapılan camileri, çeşmeleri, konakları, sarayları, mescitleri, dergâhları, yolları, köprüleri, su kemerlerini, minareleri, imâretleri vb. somut eserleri anlatmaya tahsis etmişlerdir.

.....
33 Ebubekir S. Şahin, "Keçeci-Zâde İzzet Molla'nın Yazdığı Tarih Manzumeleri" file:///C:/Users/FSM/Downloads/cilt8.pdf, 18.05.2016.

Bilhassa Cumhuriyet'ten sonra İstanbul'un yol genişletme, meydan açma, yeniden imar ve inşaya açma çalışmaları esnasında pek çok tarihi eserimizin yok olduğu bilinmektedir. Bunların tespitinde divan şiirine başvurulabilir mi? Şüphesiz bu sorunun cevabı "evet"tir. Bu eserlerin ve tarihi kıymetlerinin tespitinde divan şiiri eşsiz bir rol oynayacaktır.

Bu çalışma vesilesiyle yaptığımız kısa bir araştırma çerçevesinde de gördük ki, İstanbul'daki tarihi eserlerin tanıtımında pek çok sarıh hatalar yapılmaktadır. Bizce, bu eserlerin yapımına birebir şahit olan ve onlara çok kıymetli şiirlerle katkıda bulunan divan şairlerinin şahitliğinin yok sayılması bu tür hataları kaçınılmaz kılmaktadır. Bizce mevcut eserlerle, varsa bu eserler için yazılmış Divan şiiri metinleri karşılaştırılmalı ve bunların kıymet ve tarihi yeniden yazılmalıdır. Şekerpâre kadın türbesi, Çırağan Sarayı örneklerinde de gördüğümüz gibi pek çok tarihi hata divan şairi şahitliği ile düzeltilebilecek ve aslında o binalar arkasında gizlenip kalmış olan nice hazin hikâyeler de açığa çıkmış olacaktır.

Bütün bunlar için de edebiyatçı-tarihçi-mimar işbirliği gerekmektedir. Ülkemizde nadir görülen disiplinler arası müşterek çalışma özellikle bahis mevzuu konuda kaçınılmazdır.